

Vijftig jaar promoveren door tandartsen

P. Bol

Samenvatting. Het in 1947 aan de tandheelkundige subfaculteiten toegekende promotierecht heeft geleid tot een gestaag toenemend aantal tandheelkundige promoties; de laatste jaren tekent zich echter een stabiel niveau van 20-30 promoties per jaar af (ter vergelijking: ook geneeskundige promoties vertonen een stabilisatie, met 600-700 per jaar). De laatste halve eeuw hebben ongeveer 500 tandartsen hun proefschrift verdedigd, de overgrote meerderheid (6/7) in de tweede helft van die periode. Dit artikel beschrijft de eerste dissertatie (1956-1973) van ieder van de vijf subfaculteiten en iets van de lotgevallen der eerste promovendi. Verder wordt een korte analyse gemaakt van de 500 proefschriften. Nederlandstalige dissertaties worden zeldzaam, vrijwel alle zijn tegenwoordig Engelstalig; sociale tandheelkunde schijnt minder populair te worden als promotie-onderwerp.

BOL P. Vijftig jaar promoveren door tandartsen. Ned Tijdschr Tandheelkd 1997; 104: 339-41.

Trefwoorden: Tandheelkundige dissertaties

Datum van acceptatie: 11 augustus 1997.

Adres: Dr. P. Bol,
Cliostraat 26 I,
1077 KH Amsterdam.

1 Inleiding

In Nederland is al eeuwenlang gepromoveerd op tandheelkundige onderwerpen, maar niet steeds vanuit een academische tandheelkundige discipline.^{1,2} De eerste tandheelkundige promoties (afb. 1) vonden plaats aan de medische faculteit van een van onze oudste universiteiten, zoals die van Leiden, waar in de zeventiende eeuw de speekselklieren in de dissertaties van Wedemans, Joa, Jordan en Nuck belicht werden ('*de ductibus salivalibus*') en de moeilijke doorbraak van de verstandskies door Pestdorf ('*de dentitione difficile*').¹ Het bij wet van 4 augustus 1947 toegekende promotierecht voor tandheelkunde leidde niet meteen tot promoties van tandartsen. Immers, onderzoek kost veel tijd voordat resultaten geëvalueerd kunnen worden en bovendien staken

hoogleraren en staf veel energie in het opbouwen van de subfaculteiten.^{1,2} Hier bespreken we de eerste dissertaties van de vijf subfaculteiten (1956-1973).

2 Groningen heeft de primeur

Op 25 april 1956 was het dan zover: de jonge opleiding in Groningen leverde de eerste tandarts-promovendus af. De heer F. von Bartheld promoveerde op het proefschrift 'Ontwikkeling en betekenis van glazuurknoop en glazuurstreng bij het melkgebit van het varken'. Hij schetst de uiteenlopende opvattingen over deze embryonale structuren. Zijn onderzoek wil daar meer klaarheid in brengen. De resultaten zijn als volgt.

De knoop is een groepje sneldelende cellen op de top van een papil waaruit later een (deel van een) gebitselement onstaat. Elke knoop zal uitgroeien tot een knobbel van dat element; er is één knoop per papil. De streng is een kapje op de knoop dat in de loop van de ontwikkeling involueert en ten slotte verdwijnt. Bij

andervoortige papillen van warmbloedige dieren groeit zo'n streng uit tot nagel, haar of veer. De geschetste gebitsgenese onderscheidt zich van die bij reptielen (zoals de embryogene-

se in het algemeen sterk verschilt tussen warm- en koudbloedige gewervelde dieren [p.b.]).

Het proefschrift heeft samenvattingen in maar liefst het Nederlands, Frans, Duits en Engels (in die volgorde). Het bevat vele scherpe foto's en prachtige illustraties. Von Bartheld promoveerde cum laude. Hij werd in Utrecht hoogleraar in de Cariëspathogenese.

3 Utrecht als tweede

Op 26 mei 1959 verdedigde de heer A.J. van Hillegonsberg zijn proefschrift 'Over de betekenis van enkele postnatale factoren voor het ontstaan van dento-maxillaire afwijkingen in het temporaire gebit'. Wederom aandacht voor het vroege gebit dus. De auteur schetst dat de toestand van de melkgebitten in 1959 nog steeds niet geweldig is. Ondanks de verplichte verzekering wordt het melkgebit niet vaak aan de tandarts getoond, en dan nog meestal alleen ter curatie. Controle en preventieve maatregelen zijn volstrekt onvoldoende. Zijn onderzoek meet de invloed van postnatale factoren op de gebitsontwikkeling bij 1688 Utrechtse kinderen.

Kunstmatige zuigelingenvoeding heeft geen significant negatieve invloed op de ontwikkeling van de boventandboog, voor mondademhaling geldt dat wel enigszins. De derde factor, het persistent duim- en vingerzuigen, is de grootste boosdoener; bovendien komt deze het meest voor. Geen van de factoren beïnvloedt de ontwikkeling van de ondertandboog. Uiteraard acht de promovendus vooral maatregelen tegen het 'duimzuigen' geboden.

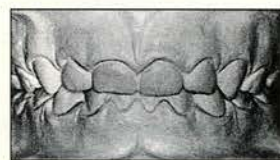
Dit proefschrift heeft ook vier samenvattingen in respectievelijk het Nederlands, Engels, Duits en Frans. Van Hillegonsberg werd aanvankelijk hoogleraar Orthodontie aan de VU te Amsterdam, maar vestigde zich later als orthodontist in de periferie.

4 De Universiteit van Amsterdam

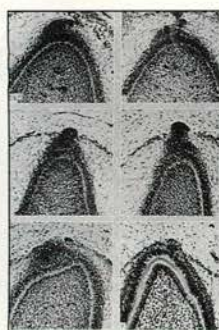
Als eerste aan de Universiteit van Amsterdam promoveerde de heer P.A.E. Sillevius Smitt op 11 februari 1960 op zijn dissertatie 'Enige klinische en bacteriologische aspecten van de gingi-

Afb. 1. Het proefschrift van Bonvoust (1741, Utrecht).

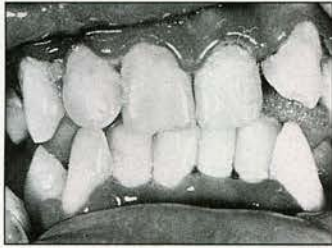

Afb. 3. Afbeelding uit het proefschrift van Van Hillegonsberg.

Afb. 2. Afbeelding uit het proefschrift van Von Bartheld.

vitis gangraenosa (Plaut-Vincent)'. Het gaat hierbij om een vorm van gingivitis die vaak een heftige foetor ten gevolge heeft. De auteur deelt de 'parodontopathia inflammata' naar de internationale standaarden van 1951 en 1953 in als 'superficialis' (gingivitis) en 'profunda' (parodontitis); de eerste onderscheidt men in drie vormen waarvan 'gangraenosa' er één is. Hij probeert uit te vinden of de aandoening besmettelijk is. En zo ja, betreft het contagieuze agens dan een fusospirochaet? Er zijn aanwijzingen voor een overdraagbare aandoening; zij komt meer voor in gesloten gemeenschappen, de aandoening recidiveert en cavia's ontwikkelen subcutaan gangreen na injectie van micro-organismen uit menselijke laesies. Hij onderzoekt 1800 mannen van de marine en vindt aanwijzingen voor overdracht; in onderzeeërs is de situatie het slechtst, mogelijk ten gevolge van de geringe hygiëne die er gehandhaafd kan worden. Vehiculum bij uitstek acht hij de bestekken (niet die in de kaartenkamer van het schip, maar het eetgerei). Roken en tandsteen zijn sterk bevorderende factoren.

Afb. 4. Afbeelding uit het proefschrift van Sillevius Smitt.

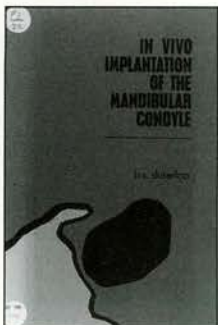
Het onderzoek behelst ook therapeutische interventie bij 41 patiënten: tandsteenverwijdering, lokale applicatie van waterstofsperoxyde of systemische toediening van antibiotica. Ongeacht de methode is dit een succes; bij 27 van de 41 treedt volledig herstel op, bij 4 onvolledig en bij 10 ziet hij een recidief. De promovendus schrijft dit succes toe aan het feit dat het meestal menginfecties met symbionten betreft; uitschakeling van de zwakste schakel breekt de hele symbiose stuk. In het licht van huidige opvattingen zou echter ook het tegenovergestelde te beweren zijn: rekolonisatie en recidivering liggen steeds op de loer.

Het onderzoek behelst ook therapeutische interventie bij 41 patiënten: tandsteenverwijdering, lokale applicatie van waterstofsperoxyde of systemische toediening van antibiotica. Ongeacht de methode is dit een succes; bij 27 van de 41 treedt volledig herstel op, bij 4 onvolledig en bij 10 ziet hij een recidief. De promovendus schrijft dit succes toe aan het feit dat het meestal menginfecties met symbionten betreft; uitschakeling van de zwakste schakel breekt de hele symbiose stuk. In het licht van huidige opvattingen zou echter ook het tegenovergestelde te beweren zijn: rekolonisatie en recidivering liggen steeds op de loer.

Het proefschrift bevat samenvattingen in het Nederlands en Engels. Dr. Sillevius Smitt werd hoogleraar Prothetische Tandheelkunde aan de Vrije Universiteit en later directeur van het Dijkzigtziekenhuis in Rotterdam.

5 Katholieke Universiteit van Nijmegen

Aan de Subfaculteit Tandheelkunde van de KUN verdedigde op 26 mei 1967 als eerste de heer H.S. Duterloo zijn proefschrift 'In vivo implantation of the mandibular condyle of the rat'.

Afb. 5. Het proefschrift van Duterloo.

Van de vijf eerste proefschriften is dit de enige dissertatie in het Engels (vertaald door een ander op grond van een Nederlandse tekst van de promovendus). Net zoals bij het eerstbesproken proefschrift betreft het hier onderzoek naar embryogenese. De auteur beschrijft twee theorieën over de groei van de condyli mandibulae. De eerste gaat uit van invloeden van de condylus op de groei van mandibula en directe omgeving, de andere hangt juist een beïnvloeding van de groei van de condylus door omringende zachte weefsels aan. Vermoedelijk leiden zowel intrinsieke factoren (in de condylus) als extrinsieke factoren (omringende weefsels) in combinatie tot een normaal resultaat.

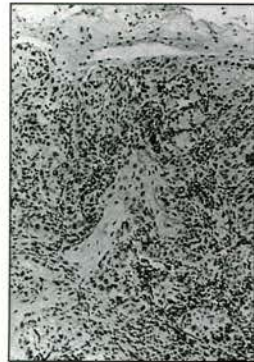
Experimenteel kan men ander weefsel (bijv. van pijpbeenderen) op de plaats van de condylus brengen of de condylus in een andere omgeving plaatsen. De promovendus doet beide,

in de rat, en bestudeert de beïnvloeding van de kraakbeenvorming door in- en extrinsieke factoren. Zijn conclusie luidt dat intrinsieke factoren die betrokken zijn bij de kraakbeenvorming van de condylus, de lengtetoeename van de ramus beïnvloeden. Maar de uiteindelijk bereikte lengte en de vormverandering van de condyli is voornamelijk afhankelijk van extrinsieke factoren, al is het onduidelijk hoe. Met het stijgen van de leeftijd neemt de invloed van die laatste factoren toe.

Er is uitsluitend een Engelse samenvatting. Dr. Duterloo werd hoogleraar in de Orthodontie in Groningen en is nu orthodontist in Maastricht.

6 Tot slot de Vrije Universiteit van Amsterdam

'Het tongcarcinoom', de kortste titel van de besproken reeks proefschriften, siert de dissertatie van I. van der Waal, door hem verdedigd op 30 maart 1973. De auteur stelt dat één procent van de carcinoomata in het westen een tongcarcinoom betreft, vrijwel steeds uitgaande van het plaveiselepitheel en meestal primair. Het tongcarcinoom is in die tijd nog niet goed bekend, ruim één derde van de verwijzende artsen heeft het gemist. Dierexperimenteel onderzoek blijkt niet mogelijk; dieren ontwikkelen na het toedienen van carcinogene stoffen wel tumoren van het wangslimvlies maar niet van de tong.

Afb. 6. Afbeelding uit het proefschrift van Van der Waal.

Derhalve volgt de promovendus het 'experiment van de natuur' en bestudeert vanaf 1969 de histologische preparaten van en het beloop bij 100 patiënten die in de jaren vijftig in het Anthonie van Leeuwenhoek Ziekenhuis zijn gediagnosticeerd. Hij vergelijkt de histologische differentiëeringsgraad en groeiwijze van de tumor met tumorgrootte, beloop (lokale recidieven en metastasen) en prognose (genezingspercentage). Uiteindelijk vindt hij alleen een significant verband tussen groeiwijze en metastasering. Hij stelt dat nog veel onderzoek nodig is vóór deze waarneming klinisch relevant kan zijn.

Het proefschrift heeft samenvattingen in het Nederlands en Engels. De promovendus ontving in 1971 een leeropdracht in de Pathologie van de Mondholte aan de Vrije Universiteit en werd in 1979 benoemd tot hoogleraar in dat vakgebied.

7 Deze kleine reeks

De besproken vijf dissertaties laten ondanks de beperkte omvang iets van de ontwikkelingen tussen 1956 en 1973 zien. Bijvoorbeeld het toenemende belang van het Engels. (afb.7) Het nieuwe geluid klonk steeds in de lente: de vijf eerstelingen zijn van februari, maart, april en mei (tweemaal). Alle vijf promovendi waren man, hetgeen overeenkomt met het feit dat er destijds (1947-1973) vrijwel geen vrouwelijke tandartsen waren. Opmerkelijk is dat drie van de vijf tandheelkundig specialist waren, hoewel er toen zeer weinig van die specialisten waren. Alle vijf promovendi werden in eerste instantie hoogleeraar, waarvan drie aan de Vrije Universiteit. De dankwoorden zijn nogal formeel vergeleken met die in veel hedendaagse proefschriften. Verder wemelt het van de bedankte 'mejfrouwen', een inmiddels obsoleete aanspreektitel. De laatste twee boekjes hebben een gekleurd omslag. De 10-13 stellingen zijn vakmatig, alleen bij de laatste stelling wordt een voorzichtige zweem van luciditeit waargenomen.

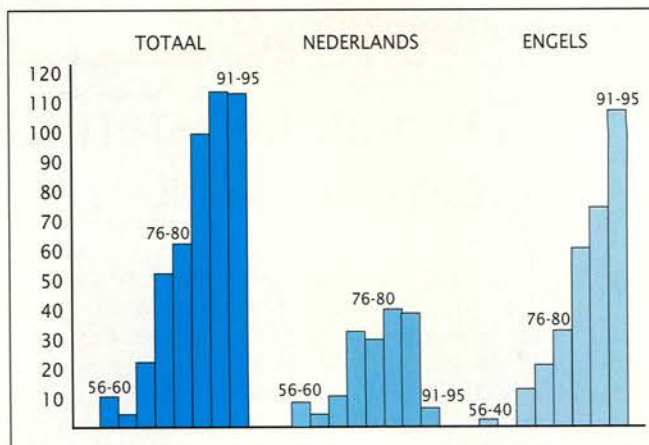
8 Hoe het verder ging

Van 1947 tot en met 1973, toen de eerste promotie aan de Vrije Universiteit plaatsvond, zijn er 71 promoties in kaart gebracht door de ijverige auteurs van het nuttige boekje over tandheelkundige dissertaties in Nederland.³ Dat is een gering aantal vergeleken met de 404 die vervolgens tot en met 1995 plaatsvonden. De 34 promoties in 1996 en (tot september) 1997 brengen het aantal op 509 (red.). Daarnaast werd vijfmaal aan een tandarts een eredoctoraat toegekend: in 1956, 1977 (tweemaal), 1980 en 1982. In de vijftien jaar daarna is in Nederland aan tandartsen geen eredoctoraat meer uitgereikt.

In het hier afgebeelde staafdiagram (afb.7) zijn de 475 promoties tot eind 1995 in vijfjaarsperiodes weergegeven. Dat Engels het wetenschappelijk Latijn van onze eeuw is geworden, laat zich duidelijk aflezen. Van 1956-1965 is één op de zeven (14%) proefschriften in het Engels gesteld; van 1966-1975 reeds drie op de zeven (43%) en in de laatste twee jaar (1994-1995) zijn alle 41 dissertaties Engelstalig.

Opvallend is dat de laatste vijfjaarsperiode (1991-95) niet méér promoties telt dan de voorlaatste (1986-90), hetgeen steeds het geval was geweest vanaf 1961-65. Er blijkt een sterke daling van het aantal Nederlandstalige dissertaties in de laatste periode (6); de gestage stijging van de Engelstalige proefschriften zette onverminderd door (106), deels vanwege samenstelling op grond van Engelstalige artikelen. Men zou verwachten dat dissertaties die nog in het Nederlands geschreven worden vooral onderwerpen van lokaal/nationaal belang betreffen, zoals de organisatie van de gezondheidszorg of de sociale tandheelkunde. De zes Nederlandstalige dissertaties van 1991-95 zijn echter niet van dien aard; in de jaren zeventig en tachtig verschenen er daarentegen ieder jaar wel een paar Nederlandstalige tandheelkundig sociaal/psychologische proefschriften die specifiek de Nederlandse situatie evalueerden.

Een drietal voorzichtige conclusies. In toenemende mate lijken promovendi zich mede te richten op communicatie met buitenlandse vakgenoten. Het schrijven van een dissertatie op het gebied van de sociale tandheelkunde schijnt aan belangstelling in te boeten. De voortdurende stijging van het aantal tandheelkundige promoties blijkt nu (op een hoog niveau)

Afb. 7. Aantal dissertaties in de tandheelkunde in vier decennia (1956-1995), opgesplitst naar vijfjaarsperiodes. Links het totaal, midden Nederlandstalige en rechts Engelstalige dissertaties. Het totaal telt één Duitstalig proefschrift (1988).³ Na 1995 t/m medio 1997 werden nog 34 promoties geregistreerd.

gestabiliseerd in de eerste helft van de jaren negentig (de geneeskundige promoties stabiliseerden inmiddels ook, op een niveau tussen 600 en 700 per jaar).

Dankbetuiging

Met dank aan de heren J. de Graaf (Ministerie van Onderwijs) en L.J.H. Hofman (Bibliotheek tandheelkunde KUN)

Literatuur

- 1 Merck CA, Groen C de. Mond en Kaakchirurgie in Nederland. Nijmegen: STI, 1996.
- 2 Beers MCL van, Deenik BZ, Hofman LJH, Stoppelaar JD de (red.). Jubileumnummer Ned Tijdschr Tandheelk 1993; 100: 87-178.
- 3 Habets LLMH, Hofman LJH, Beertsen W. Dissertaties in de tandheelkunde. Nijmegen: STI, 1996.

Summary

FIFTY YEARS OF DENTAL THESES BY DENTISTS IN THE NETHERLANDS

Key word: Dental thesis

From 1947 the faculties of dentistry of the Dutch universities are entitled to grant Ph.D. grades for dental theses. In the fifty years that have elapsed since, about 500 dentists defended their thesis; the vast majority (6/7) during the second half of the period. This article describes the first thesis (dating from 1956-1973) of each of the five dental faculties that have existed in the Netherlands, followed by a short analysis of the entire group of 500 dissertations. In recent years dissertations are hardly ever written in Dutch, English taking over nearly entirely. Subjects in the field of social dentistry seem to loose foot. The increase in numbers of dental dissertations is stagnating (at a level of 20-30/year), just as is the case for medical theses (600-700/year).